

KAPITALIZMUS
VELMI STRUČNÝ ÚVOD

James
Fulcher

VYDAVATELSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV

Edícia
pohľady za horizont

zv. 10

James
Fulcher

KAPITALIZMUS

VEĽMI STRUČNÝ ÚVOD

VYDAVATELSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV

Copyright © James Fulcher 2004

© Oxford University Press

Translation © Zuzana Brťková 2010

Cover design © Dušan Babjak 2010

Slovak edition © 2009 by Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, spol. s r. o., Bratislava

e-mail: vsst@stonline.sk

<http://www.vsss.sk>

Realizované s finančnou podporou
Ministerstva kultúry Slovenskej republiky

VYDAVATEĽSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV
spol. s r. o.

Preložené z anglického originálu James Fulcher – Capitalism: A Very Short Introduction,
First Edition was originally published in English in 2004. This translation is published by
arrangement with Oxford University Press.

Preložila Zuzana Brťková

Zodpovedná redaktorka Viera Švenková

Obálka Dušan Babjak

Sadzba a tlač ETERNA Press

Vydanie prvé

Printed in Slovakia

ISBN 978-80-8061-432-4

POĎAKOVANIE

Chcel by som sa poďakovať
za podporu Univerzity v Leicestri,
ktorá mi poskytnutím študijného voľna
umožnila napísať túto knihu.

Obsah

1. KAPITOLA

Čo je kapitalizmus? 9

2. KAPITOLA

Kde kapitalizmus vznikol? 22

3. KAPITOLA

Ako sme sa dostali tam, kde sme? 35

4. KAPITOLA

Je kapitalizmus všade rovnaký? 48

5. KAPITOLA

Stal sa kapitalizmus globálnym? 65

6. KAPITOLA

Kríza? Aká kríza? 80

Ďalšie čítanie..... 97

Menný a vecný register 100

PREDHOVOR

Teší ma, že táto kniha vychádza v ďalšom európskom jazyku. Za prípravu vydania knihy ďakujem profesorovi Višňovskému, doktorke Zuzane Brfkovej ďakujem za preklad a ďakujem i Vydavateľstvu Spolku slovenských spisovateľov.

Po páde štátneho socializmu Slovensko opätovne vstúpilo do sveta kapitalizmu. Kapitalizmus so sebou nevyhnutne prináša zmenu, pretože nadnárodné korporácie sú tvrdou konkurenciou pre existujúcich dodávateľov tovaru a služieb, zatiaľ čo pracovná sila naráža na prísne pravidlá trhu. Keď nastane takáto zmena, je veľmi pravdepodobné, že kapitalizmus zmení charakter spoločnosti a, ako vidieť v prvej kapitole tejto knihy, všetky kapitalistické spoločnosti naozaj vykazujú isté spoločné znaky. V tom vlastne spočíva i hlavná myšlienka tejto publikácie, že kapitalistické spoločnosti prechádzajú rôznymi fázami vývoja a dospejú k rôznym cieľom. Vznikajú také formy kapitalizmu, ktoré sú príznačné pre ten-ktorý národ, odrážajú národné ideológie a inštitúcie a zahŕňajú osobité spôsoby riešenia problémov vzniknutých z transformácie pod vplyvom kapitalizmu. To, že sa vytratili fungujúce alternatívy *ku* kapitalizmu, neznamená aj stratu možnosti výberu vôbec, ale skôr to, že dnes máme možnosť výberu *medzi* alternatívami kapitalizmu. Ktorý model kapitalizmu by sa malo snažiť nasledovať Slovensko?

Privatizačný kapitalizmus opísaný v tretej kapitole je poslednou etapou rozvoja kapitalizmu. Táto forma kapitalizmu vznikla najprv v Británii a Spojených štátoch, pričom sa následne stala celosvetovým modelom, ale takisto podnietila vznik krízy kapitalizmu, ktorá sa začala roku 2007 a trvá doteraz. Táto konkrétna kríza mala rozhodne hlbšie príčiny spočívajúce v celkovej náchylnosti ku kríze, ktorá odjakživa kapitalistickú výrobu charakterizovala, na čo poukazujem v šiestej kapitole. Privatizačný kapitalizmus však túto náchylnosť ešte umocnil tým, že umožnil dereguláciu finančných aktivít, dovolil bankám uskutočňovať riskantné špekulácie a odstránil hranice brániace pohyb kapitálu v rámci krajín i medzi nimi. Ako reakcia na krízu prichádza nové poznanie o potrebe väčšej štátnej regulácie finančných aktivít a väčšej kontrole pohybu kapitálu. Zatiaľ nevieme, do akej miery budú tieto pokusy o reguláciu úspešné, ale nová vlna názorov otvára možnosť väčšej podriadenosti kapitalizmu požiadavkám spoločnosti. Ľudia majú príležitosť vziať osud do vlastných rúk a rozhodnúť sa, aký typ kapitalizmu chcú mať.

JAMES FULCHER, December 2010

Čo je kapitalizmus?

Merkantilistický kapitalizmus

V apríli roku 1601 poslala anglická Východoindická spoločnosť prvú výpravu do Východnej Indie. Po osemnástich mesiacoch sa štyri lode, *Ascension* (Nanebovstúpenie; *pozn. prekl.*), *Dragon* (Drak; *pozn. prekl.*), *Hector* a *Susan* vrátili zo Sumatry a Jávy s nákladom, ktorý obsahoval najmä čierne korenie. Úspech tohto riskantného činu viedol k druhej výprave tých istých lodí, ktoré opustili Londýn v marci 1604. Na spätnú cestu ako prvé vyplávali lode *Hector* a *Susan*, ale *Susan* sa na mori stratila a *Hector* zachránili lode *Ascension* a *Dragon*, ktoré ju objavili, ako sa voľne plaví pri južnej Afrike, pričom takmer celá jej posádka bola mŕtva. *Ascension*, *Dragon* a *Hector* sa vrátili naspäť do Anglicka v máji 1606 s nákladom čierneho korenia, klinčekov a muškátového orieška. Akcionári týchto dvoch plavieb mali zo svojich investícií zisk 95 percent.

Napriek podobnému úspechu tretej expedície v roku 1607 bola štvrtá výprava v roku 1608, ktorá pozostávala z lodí *Ascension* a *Union*, úplnou pohromou. *Ascension* sa dostala k západnému pobrežiu Indie, ale tam stroskotala vinou svojho „pyšného a tvrdohlavého“ kapitána, ktorý aj po varovaniach pred plytkou vodou narazil na plytčinu. *Union* sa zastavila v prístave na Madagaskare, kde posádku prepadli a kapitána zabili, ale lodi sa predsa len podarilo dostať na Sumatru a naložiť náklad. Na spätnéj ceste *Union* stroskotala na pobreží Bretónska. V tejto expedícii stratili investori všetok kapitál.

Kapitalizmus je vo svojej podstate investovanie peňazí s očakávaním zisku, a za predpokladu značného rizika, ktoré diaľkové obchodovanie tohto druhu so sebou prinášalo, bolo možné dosiahnuť obrovský zisk. Zisk bol jednoducho výsledkom nedostatku a vzdialenosti. Zisk bol vytvorený obrovským rozdielom medzi cenou, povedzme, za čierne korenie na ostrovoch korenia a cenou, ktorú vynášalo v Európe, bol to rozdiel, ktorý značne prevyšoval cenu podstúpeného rizika. Skutočne však záležalo na tom, či sa náklad podarilo dopraviť naspäť do Európy, i keď trhové